

Research Paper

Political Indications of Consumption in Semantic System of the Holy Quran Based on Family Discipline

Abbas Ebrahimi^{1*}, Sajjad Nikkhoo²

1. Research Assistant Professor at SCCR, Tehran, Iran.

2. Teacher of Islamic Studies Shiraz university, Shiraz, Iran.

Received: 2020/04/19

Revised: 2020/5/22

Accepted: 2020/05/23

Use your device to scan and read the article online



DOI:

10.30495/jzv.2022.24652.3210

Keywords:

Family, Policy, consumption, system of the holy Quran, Political indications

Abstract

Introduction: This research was performed to detect and extract the political indications of family consumption matter based on semantic system of the holy Quran and making clear the interpretations and difference phases of family consumption in the style of life based on the view point of Quran and the culture of modern consumption.

Methods: The current research is a qualitative one and it is extracted by referring to the holy Quran and is affected by the derived mean and interpretations from the verses related to the matter of research based on sudden and appearance indication research (consisting of the mental creation power of researcher) of the consumption political indications based on the family discipline.

Findings: By reviewing the verses and studying the mental and conceptual discipline of Quran based on manifested indication searching method we extracted and apportioned the verses related to the policy of family consumption, and after apportionment, the huge political indications of consumption in the semantic system of the holy Quran were conformed and extracted by codification and analysis of indications based on the family system. The results of the indication research of the semantic discipline of Quran indicates the belonging of wealth to the society, the public guarantee of the property, respecting dignity, paying attention to consistency limit, paying attention to the religious orders and determining the level of the family consumption relations based on the common law. In the mental system of Quran man is a creature with different physical and spiritual dimensions who consumes for providing his needs. Consumption is not blamed spontaneously; but it is not the final goal; but it is a preface for the exalted goal of growth and the pure life.

Citation: Ebrahimi, A., Nikkhoo, S., Political Indications of Consumption in Semantic System of the Holy Quran Based on Family Discipline. Quarterly Journal of Women and Society. 2022; 13 (50): 51-66.

*Corresponding Author: Abbas Ebrahimi

Address: Research Assistant Professor at SCCR, Tehran, Iran

Tell: 09126517668

Email: a.ebrahimi@sccr.ir

Extended Abstract

Introduction

Family is the most important social structure and a bed for growth, training the pious generation, actuality of people's aptitudes, and consequently growth and elevation of society. This structure is a bilateral center which can be the place of man elevation and formation of the personality dimensions like Being responsible, sociability, or it can be the ground of creating anarchy, deviation and failure of man and society affected by the life style. The matter of consumption in society and family discipline is like a scientific matter which before the nineteenth century it was merely an economic matter and in the realm of economic sciences; but because of the changes of modern society, gradually this subject was propounded in other different sciences too; therefore other different sciences like law, politics, management, sociology, medical profession, morality and ... have been explained its social and personal dimensions. Now by eminent strengthening and impressment of the consumption components in the cultural bed of the modern world, consumption is changed to one of the most fundamental social actions and the social and personal reactions especially in the family discipline is based on the Market Society relations. Consumption is no more limited to the need but it is based on distinction. Instead of providing their real and actual needs in the consumption society, people watch goods and services in market places and the direction and definition of the social actions core and identity is in relation of consumption. An action which is not only an economic sense but it is more a cultural and social matter and it is from the effective and important components in desirable and effective function of society and family system. It is worthy to know that the matter

of family consumption is linked to the public policy of governments from every side and it is under the supremacy of government law and politics from various dimensions. However the government (in its vast meaning) influenced by the various sciences and according to the principles and its mental and noetic discipline, in the frame of policy making and performing policy wants to manage and organize social and personal consumption. But we should know that in Islamic system, policy making in the realm of consumption which is one of the public matters needs searching indication especially in extracting Islamic and religious approach because of its complicated essence, therefore we can extract the derived politics of the Islamic elementary concept indications in the realm of Islamic thought. In the religious approach regarding this matter, Quran as the heavenly book which contains all of m.n's needs and the causes of his life prosperity¹ is the most comprehensive and the richest source in the realm of cultural policy making for family and society. It is written in the Quranic culture development charter: ((promotion of Iran to a developed country with a revolutionary and Islamic identity depends on national intention and concordant will of the senior directors of the system for developing Quranic culture. The culture which must be influenced by Quran and ruling over social and personal insights, attitudes and behaviors, and it must be running in all of policy making methods and programs of Islamic republic system)). This paper based on conceptual system of the holy Quran and by the method of manifested indication searching has been found and extracted the indications and it has been arranged them for collecting consumption policies in family system. Indications that will be useful for sovereignty and Islamic system in the way of collecting consumption policies in

¹. ((we have sent down the book to you as a clarification of all things and as guidance, mercy and good news to Muslims)) Surah Nahl 16, verse 89; ((there is, in their stories, instruction for Men ended

with understanding. It is not a tale invented, but a confirmation of what went before it,- a detailed exposition of all things, and a guide and mercy for those who believe)) Surah yusef 12, verse 111.

different cultural, social, economic and political grounds, and it also creates changes for organizing consumption in different grounds especially family system. And consequently it will save the society and family from moving into the path of being consumer.

Methods

In this research extracting the political indications of consumption in family system will be pursued from the view point of Quran and by using the method of manifested indication searching. In the science of policy making searching indication divides into two parts of concept and process indications and in the other word the systematic and manifested (1). In the scheme of searching systematic indication, first the researcher designs a conceptual frame in detail and follows the indications like field, philosophy, frame, theory and a model with propounded ideas in public assemblies and then he searches indications for each of the constituent elements of that conceptual frame in the source of indications loan. For example, for computing the indications of intricacy science for public policy making he puts the policy making cycle, including defining and determining the matter, setting order, formulating the matter, executing policy making, evaluation of policy making, change of the policy making, and finish of policy making as the basis of searching indication for the intricacy science. In this state, there is a kind of correspondence among the apportionments (key points of intricacy science), indications of each apportionment for each of the elements of policy making cycle. Most of the indication searching studies have this common approach; but partly there is a manifested approach too. In the research scheme of manifested indication searching there is a general question in order to determine the source of indication searching has what indications for general presenting of the field researcher or his study domain. For example the critical realism has what

indications or guidelines for public policy making? After studying it is determined that the critical realism has some indications for policy making process, analysis of public policy making and evaluation of public policy making; but the indications and their subject are formed suddenly and manifested (berayeshi) and according to the primary conceptual frame of the subjects indications are not determined. Quran is descended in people language and the clear Arabic language, and for explaining its matters, it has been acted according to the reasonable elements of conversation. Therefore in this research the political indications of consumption domain will be extracted based on apparent indication searching influenced by the derived interpretations and concept. Of course we should notice that in the compute searching indication, the indications are not in linear form, and maybe the citations are not mentioned when the report of indications are presented and expressed, in this case, narrative rationality of indications is important, and some of the presented indications can widely provide the ground for next researches. Also accounting the indications will be based on the text of research and the subjective creativity of the researcher.

Findings

Islam as the last and the most complete divine religion has a firm and stable thought and it has descended its essential thoughts and public and private politics in its eternal miracle (Quran) to the last prophet. Quran is the heavenly guidance book, the important reference of response to the human needs, and demonstrative of various dimensions of man life. The characteristics and descriptions of Quran – as the main source of insight- show its continuous life and influence in all times and places; therefore in managing big and small domains of the Islamic society and the subjects which a great part of managing the affairs of society is firmed on it, especially in the ground of consumption we must

follow comprehending a new understanding and according to the time and place necessities of those matters by continuous referring to Quran and presenting social matters. By enjoying from the obtained guidelines of the Quranic various verses and the derived interpretations and sense according to manifested indication searching the following political indications in the domain of family system consumption is extracted and found:

1. The private ownership of the people and domination over it does not mean the absolute and unlimited domination; but the wealth belongs to the society and the ruling system is responsible for the public guarantee of the properties. Therefore the policy of consumption domain must be managed and executed in a way that the consumption be based on the needs and in the direction of social and personal elevation and growth, and the structures, rules and policies must not cause prodigality and distinction based consumption. If man goes beyond the determined divine limit and criteria, he is not allowed to possess properties.
2. Benefit of family from the possibilities and expending in consumption depends on observing limits, rules, policies and criteria which the determined reference of it is the religious discourse compiled based on the revelation and wisdom. We must be careful; because the eclectic benefit from the western development without observing rationality (in its Islamic sense) and revelation leads the society to accumulation, demonstration and creating a consumer society.
3. In the process of consumption policy making based on conceptual system of the holy Quran, consumption is not the final goal. Consumption has not originality. The goods is not praise in order that the consumer becomes busy with receiving perpetual praised messages and his relationships become

summarized to receiving and transferring consumption statistics and messages; but advertising the ware and introducing it for consuming is only for certainty of detailed science to its characteristics. Therefore if advertising is in a way that causes wrong descriptions and wrong innate reality of the ware, things and services and creates interest to the fictitious descriptions, so, dealing is harmful and false. The mentioned matter is especially more visible in social media advertisement atmosphere which causes possession in people's desires and it forms the desire of consumerism in them.

4. Creating public welfare in a consistency way depends on criteria and indexes which we must care to them in compiling the policies of consumption domain:
 - A. Observing man's dignity: Observing the common position of every family in the society corresponding with the geographical time and place of his residence. The aim from common law is a continuous habit with a rational origin conformable with human nature and policy that the pure and safe temper from the lusts accepts it.
 - B. Providing the needs: In the view point of martyr Sadr (Shahid Sadr) supplying the needs of the poor is a public duty, the government is responsible for providing the second level of the necessities, the third level of mean necessities is conformable with the public welfare level and the next level is prodigality.
 - C. Propagation of contentment for spreading public welfare and decreasing the class split in the society which causes greed and dissatisfaction with the needed amount. Each of the founded indications can be independently searched and considered for determining the more exact dimensions and components.

Discussion

The conceptual discipline and wise system of holy Quran is full of political indications for ruling over the domain of consumption policy making. The indications which are very useful in various economic, social and especially cultural grounds. The findings of research has been guided us truly to the components and difference phases of family life style.

Conclusion

The care of legislator organizations for the process of policy making to the indications in big and small grounds inclined to family as the most important social structure, will save this system and also the society from the harm of consumerism.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

In this research the elements and all of moral points including custody, care for giving citation, appreciating others, and observing moral values in collecting data are considered truly.

Funding

No financial support is received for doing this research. The first and second authors are entirely responsible for all of financial resources, the expense of research and publication of the paper.

Authors' contributions

The paper is the result of research work of the first author who is the liable author and the research assistant professor of the supreme council of the cultural revolution secretariat, and the second author.

Conflicts of interest

This paper doesn't disagree with personal or organizational interests.

مقاله پژوهشی

دلالت‌های سیاستی مصرف در منظومه معنایی قرآن کریم مبتنی بر نظام خانواده

عباس ابراهیمی^{۱*}، سجاد نیکخو^۲

۱. استادیار پژوهشی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران

۲. دکتری مدرسی معارف دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۳۱

تاریخ داوری: ۱۳۹۹/۰۳/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۰۳

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:
10.30495/jzv.2022.24652.3210

واژه‌های کلیدی:

خانواده، سیاست‌گذاری مصرف، نظام معنایی قرآن، دلالت‌های سیاستی

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف کشف و استخراج دلالت‌های سیاستی مساله مصرف خانواده مبتنی بر منظومه معنایی قرآن کریم و تبیین گزاره‌ها و وجوه افتراق مصرف خانواده در سبک زندگی از منظر قرآن و فرهنگ مصرف مدرن انجام شد.

روش: پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده و با مراجعه به قرآن کریم و متاثر از معنا و گزاره‌های به دست آمده از آیات مرتبط با موضوع پژوهش بر اساس دلالت‌پژوهی برایسی دلالت‌های سیاستی حوزه مصرف مبتنی بر نظام خانواده استخراج شده است.

یافته‌ها: با مرور آیات و بررسی نظام فکری و مفهومی قرآن مبتنی بر روش دلالت‌پژوهی برایسی، به استخراج و سهم‌یاری آیات مرتبط با ختم‌شی گذاری مصرف خانواده پرداخته شد و پس از سهم‌یاری با کدگذاری و تحلیل دال‌ها، به دلالت‌های کلان سیاستی مصرف در منظومه معنایی قرآن کریم صورت گرفت و در این خصوص دلالت‌های سیاستی مصرف در نظام خانواده صورتبندی گردید. نتایج تحقیق و بررسی دلالت پژوهانه نظام معنای قرآن بیانگر تعلق ثروت به جامعه و کفالت عمومی اموال، رعایت شأن، توجه به حد قوام، توجه به احکام دینی و تعیین سطح مناسبات مصرف خانواده بر مبنای عرف است. در منظومه فکری قرآن انسان موجودی با ابعاد گوناگون روحی و جسمی است که برای تأمین نیازهای خود مصرف می‌کند. مصرف به‌خودی خود نکوهش نشده؛ ولی هدف غائی نیست؛ بلکه مقدمه‌ای برای رسیدن به هدف متعالی رشد و حیات طیبه است

* نویسنده مسئول: عباس ابراهیمی

نشانی: استادیار پژوهشی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران

تلفن: ۰۹۱۲۶۵۱۷۶۶۸

پست الکترونیکی: a.ebrahimi@sccr.ir

مقدمه

است. در منشور توسعه فرهنگ قرآنی آمده است: «ارتقای ایران به کشوری توسعه‌یافته با هویتی اسلامی - انقلابی، در گرو عزم ملی و اراده هماهنگ مدیران ارشد نظام برای توسعه فرهنگ قرآنی است. فرهنگی که باید متأثر از قرآن و حاکم بر بینش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای فردی و اجتماعی، و در همه سطوح سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نظام جمهوری اسلامی جاری باشد». این مقاله برآن است تا بر اساس نظام معنایی قرآن کریم با روش دلالت‌پژوهی برایشی به کشف و استخراج دلالت‌ها و صورتبندی آن در تدوین سیاست‌های مصرف در نظام خانواده دست یابد. دلالت‌هایی که برای حاکمیت و نظام اسلامی در مسیر تدوین سیاست‌های مصرف در عرصه‌های گوناگون فرهنگی و پیرو آن، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی راهگشا و در ساماندهی مصرف در حوزه‌های گوناگون بویژه نظام خانواده تحول آفرین خواهد بود. و در نتیجه جامعه و کانون خانواده را از حرکت در مسیر مصرفی شدن نجات خواهد داد.

مبانی نظری

مصرف

مصرف از مفاهیم متنوعی است که بسته به کاربردش، در بیش‌تر دیدگاه‌های نظری تغییر می‌کند و ممکن است حتی در درون یک چارچوب نظری نیز، بسته به تحلیل هر دوره تاریخی تغییر کند^(۲) لذا در تبیین معنای اصطلاحی مصرف، تعاریف گوناگونی ارائه شده است. کینز، مصرف را نتیجه و تنها هدف و مقصود هر فعالیت اقتصادی می‌داند^(۳)؛ مارسل، مصرف را اتلاف یک ثروت به منظور ارضای یک نیاز مطرح می‌کند^(۴)؛ یعنی مصرف، مخارجی است که در کالا و خدمات مصرفی، با هدف ارضای فوری مصرف‌کننده صورت می‌گیرد^(۵)؛ برخی مصرف را فرایند مادی و واقعی استفاده از یک کالا و خدمت نهایی^(۶) یا مجموع مخارجی که در یک دوره زمانی معین، صرف کالا و خدمات می‌شود تعریف کرده‌اند. فرهنگ آکسفورد، مصرف را فرایند انتخاب کالا، خرید و استفاده از آن تعریف کرده و گروهی آن را بخشی از درآمد خالص دانسته‌اند که صرف کسب لذت می‌شود^(۷). براساس این تعاریف، مصرف به‌عنوان یکی از مفاهیم مهم در علم اقتصاد، استفاده از منابع با هدف رفع نیازهای روزمره زندگی فردی و خانوادگی است. نکته قابل توجه در معنای مصرف، توجه بیش‌تر اقتصاددانان به متغیر درآمد به‌عنوان اثرگذارترین عامل بر مصرف است، اما از نگاه فرهنگی، مصرف تنها یک موضوع اقتصادی تابع متغیر درآمد نیست، بلکه یک مقوله

خانواده مهم‌ترین نهاد اجتماعی و بستری برای رشد و نمو، تربیت نسل مومن، به فعلیت رسیدن استعداد افراد و در نتیجه رشد و تعالی جامعه است. این نهاد کانون دوسویه است که متأثر از سبک‌زندگی می‌تواند محل تعالی انسان و شکل‌گیری ابعاد شخصیتی نظیر مسئولیت‌پذیری، جامعه‌پذیری و یا زمینه ایجاد نابسامانی، انحراف و ناکامیهای انسان و جامعه باشد. موضوع مصرف در جامعه و نظام خانواده به مثابه موضوعی علمی، تا پیش از قرن نوزدهم میلادی، صرفاً موضوعی اقتصادی و در قلمرو علوم اقتصادی در نظر گرفته می‌شد؛ اما متأثر از تحولات جامعه مدرن، این موضوع به تدریج در علوم گوناگون دیگر نیز مطرح شد؛ به همین دلیل، دانش‌های گوناگون مانند حقوق، سیاست، مدیریت، جامعه‌شناسی، پزشکی، اخلاق و... به تبیین ابعاد فردی و اجتماعی آن پرداخته‌اند. امروزه با تقویت و اثرگذاری چشم‌گیر مؤلفه‌های مصرف در بستر فرهنگی دنیای جدید، مصرف به یکی از اساسی‌ترین کنش‌های اجتماعی تبدیل شده و تعاملات فردی و اجتماعی به ویژه در نظام خانواده مبتنی بر روابط بازار^۱ است. دیگر مصرف محدود به نیاز نیست بلکه بر اساس تمایز است. افراد در جامعه مصرفی به جای تامین نیازهای حقیقی و واقعی خود در بازارها به تماشای کالا و خدمات می‌پردازند و هسته اعمال اجتماعی و هویت در رابطه با مصرف تعریف و جهت می‌یابند. کنشی که تنها یک مفهوم اقتصادی نیست بلکه بیش‌تر مسأله‌ای اجتماعی و فرهنگی و از مولفه‌های مهم و تاثیرگذار در کارکرد موثر و مطلوب جامعه و نظام خانواده است. ذکر این نکته لازم است که موضوع مصرف خانواده از هر سو با سیاست‌های عمومی دولت‌ها پیوند خورده است و از ابعاد گوناگون تحت سیطره قوانین و سیاست‌های حاکمیت قرار دارد. هرچند دولت (در معنای وسیع خود) نیز متأثر از دانش‌های گوناگون و بر اساس مبانی و نظام فکری و معرفتی خود، در قالب سیاست‌گذاری و اجرای سیاست به دنبال مدیریت و ساماندهی مصرف فردی و اجتماعی است. اما باید دانست در نظام اسلامی سیاست‌گذاری در حوزه مصرف که از جمله مسائل عمومی است با ماهیت پیچیده خود بویژه در استخراج رویکرد دینی و اسلامی نیازمند به دلالت‌پژوهی است تا بدین وسیله بتوانیم در حوزه اندیشه اسلامی سیاست‌های برآمده از دلالت‌های مفاهیم بنیادین اسلامی را استخراج کنیم. در رویکرد دینی به این حوزه قرآن به عنوان کتاب آسمانی که همه نیازهای بشر و موجبات سعادت زندگی او را دربردارد^۲ جامع‌ترین و غنی‌ترین منبع در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی جامعه و خانواده

ما کان حَديثاً يُفْتَرى وَ لَكنْ تَصَدِيقَ الَّذى نَبَّأَ بِدِينِهِ وَ تَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ ؕ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ» سوره يوسف (۱۲) آیه ۱۱۱.

^۱. Market Society

^۲. «وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ؕ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بَشْرًا لِّلْمُسْلِمِينَ.» سوره نحل (۱۶) آیه ۸۹؛ «لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولَى الْأَلْبَابِ»

و یا گروه اجتماعی منزلتی و یا مستقیم از راه قومیت و جنسیت بدست آید. از نظر بودریار در جامعه سنتی نیازها تثبیت می‌شوند؛ اما در جوامع صنعتی و شهری که تراکم و نزدیکی بسیار است، به اقتضای تمایزگذاری، قابلیت تولید مادی بیش تر با شتاب رشد می‌کند و هنگامی که تمام اجتماع شهری شود و ارتباطات به حد کمال خود برسد، نیازها بر اساس خط مجانب عمودی - نه به- واسطه اشتها، بلکه از روی رقابت - رشد پیدا می‌کنند. بر پایه این سیر صعودی و این واکنش زنجیره‌ای تمایزآمیز که ناشی از دیکتاتوری مد است، شهر به جایی هندسی تبدیل می‌شود که گفتمان چشم‌وهم‌چشمی است. انگیزه‌ها، امیال، برخوردها، محرک‌ها، داوری بی‌وقفه دیگران، تحریک مداوم احساسات جنسی، اطلاعات و درخواست‌های تبلیغاتی، همه سازنده نوعی سرنوشت انتزاعی است، و سرانجام تمرکز در جامعه شهری بروز نامحدود نیازهاست. (۱۳) بدین ترتیب جامعه شهری جامعه مصرفی، یادگیری مصرف و تربیت اجتماعی برای مصرف است.

دلالت و دلالت‌سیاستی

دلالت به معنای ارشاد است. (۱۴) هرگاه چیزی ذهن را به چیز دیگر رهنمون شود، دلالتی رخ داده است. دلالت الفاظ بر معنا یا دلالت اشارات، رمزا، نوشته‌ها و پیمان‌ها از جمله دلالت‌اند. (۱۵) دلالت یعنی شناخت اشیا به گونه‌ای که آن شناخت ذهن را متوجه چیز دیگری کند. (۱۶) سه بحث در دلالت مطرح است: دال، مدلول و دلالت. دال: چیزی که از چیز دیگر حکایت می‌کند؛ یعنی آئینه چیز دیگر است. مدلول: چیزی که به وسیله دال حکایت می‌شود؛ یعنی محکی است. دلالت: نوعی حکایت و کشف است. (۱۷) دال و مدلول باید متغایر باشند. (۱۸) در عین حال باید میانشان یک نوع پیوند و ملازمه باشد. (۱۹) بر این اساس دلالت‌سیاستی در این مقاله استخراج روشمند دالها و صورتبندی آن به منظور بهره‌مندی سیاست‌گذاران در فرآیند تدوین خط‌مشی است.

روش پژوهش

در این پژوهش استخراج دلالت‌های سیاستی مصرف در نظام خانواده از منظر قرآن با استفاده از روش دلالت‌پژوهی برای پی‌گیری می‌شود. دلالت‌پژوهی در دانش سیاست‌گذاری به دو بخش دلالت‌های محتوایی و دلالت‌های فرایندی و به بیان دیگر نظام‌مند و برای شی قابل تقسیم است. (۱) در طرح پژوهش دلالت-پژوهی نظام‌مند، پژوهشگر ابتدا یک چارچوب مفهومی به تفصیل طراحی می‌کند که به دنبال دلالت‌هایی از رشته، فلسفه، چارچوب،

فرهنگی - اجتماعی است که در بستر فرهنگی جامعه شکل می‌گیرد. از این رو متغیرها و مؤلفه‌های زیادی در کیفیت و مقدار آن اثر می‌گذارد.

سبک زندگی

سبک زندگی^۱ را نخستین بار آلفرد آدلر^۲ در سال ۱۳۲۹ به کاربرد که هدف آن توصیف ویژگی‌های زندگی انسان بود. از این-رو از دیدگاه‌های گوناگون تعاریف گوناگونی برای آن گفته‌اند. سبک زندگی مجموعه‌ای از عملکردها و رفتارهایی است که فرد در زندگی روزمره به کار می‌گیرد و در واقع روایتی است که برای هویت شخصی‌اش برگزیده است. (۸) به بیان دیگر سبک زندگی نظام‌واره‌ای است که حوزه ارتباطات، معیشت، شیوه گذران اوقات فراغت، و الگوی خرید و مصرف را دربرمی‌گیرد و در شکل مدرن آن معرف موقیعت اجتماعی و هویت‌بخش به انسان است. سبک زندگی دارای ابعاد متعدد مادی، مثل قدرت خرید، غیر مادی، شامل توانایی تشخیص و ارزش‌گذاری، و فرهنگی، نظیر سرمایه فرهنگی مصرف‌کنندگان است. (۹)

جامعه مصرفی

امروزه انواع و اقسام اشیا، خدمات و کالاهای مادی که پدیدآورنده نوعی جهش بنیادی در اکولوژی نوع بشرند، مردم را احاطه کرده‌اند. مردم بیش‌تر از آن که در محیط اطرافشان با دیگران سروکار داشته باشند، با اشیا در ارتباط‌اند. (۱۰) تعبیر بودریار از چنین جامعه‌ای جامعه مصرفی است. او مصرف را روندی به‌شمار می‌آورد که در آن خریدار از راه نمایش کالایی که خریده، به‌گونه فعال در تلاش برای خلق و حفظ یک هویت است. (۱۱) او مدعی بود، در عصری به‌سرمی‌بریم که اساس جامعه مبتنی بر مبادله کالاهای مادی به‌سبب ارزش استفاده نیست بلکه نشانه و نماد است و میان نشانه‌ها (فرهنگ) و واقعیت ارتباط معنایی نیست. او برای توضیح مسأله، ترکیب‌های وانمودن^۳ و وانموده^۴ را به‌خدمت می‌گیرد. یعنی مصرف کالا برای لذت، و نمایش تفاوت و هویت است. (۱۲) بودریار مصرف را دربردارنده ایجاد احساس هویت فردی و جمعی می‌داند. به نظر وی مصرف را نباید همچون فعالیتی شمرد که از راه صنعت تبلیغات و منافع بازرگانی، جمعیت منفعل مصرف‌کننده مدرن را ترغیب می‌کند و بین آنها رواج می‌یابد؛ مصرف به فرایند پویایی تبدیل شده که متضمن ایجاد احساس هویت فردی و جمعی است. این حس هویت چیزی نیست که با عضویت در یک طبقه اقتصادی خاص

3 .Simulation

4 .Simulacrum

1 . Life Style

2 . Alfred Adler

عمومی و خصوصی خود را در معجزه جاویدانش (قرآن) بر خاتم رسولان جاری ساخته است. قرآن کتاب هدایتگر آسمانی و مرجع مهم پاسخگویی به نیازهای بشری، و بیان کننده ابعاد گوناگون زندگی آدمیان است.^۱ ویژگی‌ها و اوصاف قرآن - در مقام منبع اصلی تولید معرفت - از حیات و تأثیرگذاری مستمر آن در همه زمان‌ها و مکان‌ها حکایت دارد؛^۲ از این‌رو در مدیریت عرصه‌های خرد و کلان جامعه اسلامی و موضوعاتی که بخش عمده‌ای از امور اداره جامعه بر آن استوار است، به ویژه در عرصه مصرف، باید با مراجعه مستمر به قرآن و عرضه مسائل اجتماعی بر آن، به دنبال دریافت فهمی جدید و متناسب با اقتضات زمان و مکان از آن مسائل بود. با بهره‌گیری از رهنمودهای حاصل از آیات گوناگون قرآن متأثر از معنا و گزاره‌های به دست آمده بر اساس دلالت‌پژوهی برایشی دلالت‌های سیاستی زیر حوزه مصرف نظام خانواده کشف و استخراج می‌شود.

تعلق ثروت به جامعه و وظیفه کفالت عمومی اموال

مالکیت افراد بر اموال خود و تصرف نکردن اموال دیگران بدون اجازه، به معنای نفی حقوق اجتماع و سایر افراد جامعه نسبت به این اموال نیست. در واقع مالکیت خصوصی افراد و تسلط بر اموال به معنای حق مطلق و تسلط بدون حدومرز نیست. بلکه اموال مال خدا و امانت در دست انسان است و افراد، به‌ویژه کسانی که بیش‌ترین برخورداری را دارند، در تصرف اموال به شیوه مطلوب و منظور خدا در امور شخصی و اجتماعی وکیل‌اند. خدا در قرآن می‌فرماید: «وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ»؛^۳ از مالی که خدا به شما داده، به آنان بدهید.

آیه: «وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا»^۴ مؤید مطلب است. کلمه سفه به معنای سبک‌بودن عقل و در اصل، مطلق سبکی و سستی چیزی است که نباید سست باشد. آیه در خصوص اموال یتیمان است. دستور می‌دهد اولیای یتیمان اداره امور آنان را به عهده بگیرند و اموالشان را رشد دهند. شماری از مفسران آیه یادشده را مربوط به شیوه اداره اموال یتیمان و مسؤولیت سرپرستان‌شان می‌شمارند؛ اما به نظر می‌رسد سفاقت، معنایی عام دارد و آیه در بیان یک حکم کلی است و سرپرستی مطلوب و درست سرپرستان بر اموال یتیمان یکی از مصادیق آن است. سفاقت یعنی تمیز ندادن سود از زیان.^(۲۱) سفیه کسی است

نظریه، مدل با ایده‌های مطرح‌شده در مجامع علمی است و سپس در مآخذ استقراض دلالت‌ها به دنبال دلالت‌هایی برای تک‌تک عناصر تشکیل‌دهنده آن چارچوب مفهومی می‌شود. برای مثال جهت احصای دلالت‌های علم پیچیدگی برای خطمشی‌گذاری عمومی، چرخه خطمشی‌گذاری مشتمل بر تعیین و تعریف مسأله، دستور کارگذاری، فرموله کردن مسأله، اجرای خطمشی، ارزش-یابی خطمشی، تغییر خطمشی و خاتمه خطمشی را مبنای دلالت-پژوهی خود از علم پیچیدگی قرار می‌دهد. در این حالت، بین سهم یاری‌ها (نکات کلیدی علم پیچیدگی)، دلالت‌های هر سهم یاری برای تک‌تک عناصر چرخه خطمشی نوعی تناظر برقرار می‌شود. بیش‌تر مطالعات دلالت‌پژوهی بر این رویکرد مشترکند؛ اما بعضاً رویکرد برایشی نیز هست. در طرح پژوهش دلالت‌پژوهی برایشی، یک سؤال کلی مطرح می‌شود تا مشخص گردد که مآخذ دلالت-پژوهی چه دلالت‌هایی برای عرضه کلی پژوهشگر رشته یا حوزه مطالعاتی وی دارد. برای مثال رئالیسم انتقادی چه رهنمودهایی یا دلالت‌هایی برای خطمشی‌گذاری عمومی دارد؟ بعد از مطالعه مشخص می‌شود که رئالیسم انتقادی برای فرایند خطمشی‌گذاری، تحلیل خطمشی‌های عمومی و ارزش‌یابی خطمشی‌های عمومی دلالت‌هایی دارد؛ ولی دلالت‌ها و موضوع آنها ناگهانی و ظهوری (برایشی) شکل می‌گیرند و بر اساس چارچوب مفهومی اولیه‌ای از موضوعات دلالت‌ها مشخص نشده است. قرآن به زبان مردم و زبان عربی مبین نازل شده و در تفهیم مطالب خود، بر مبنای اصول عقلایی محاوره عمل کرده است. لذا در این پژوهش متأثر از معنا و گزاره‌های به دست آمده بر اساس دلالت‌پژوهی برایشی دلالت‌های سیاستی حوزه مصرف استخراج خواهد شد. البته باید توجه داشت که در دلالت‌پژوهی احصا دلالت‌ها به صورت خطی نیست، ممکن است هنگام بیان و ارائه گزارش دلالت‌ها در درون استناداتی ذکر نشود، که در این صورت عقلانیت روایتی دلالت‌ها حائز اهمیت خواهد بود، برخی از دلالت‌ها ارائه شده در سطح کلان می‌تواند زمینه پژوهش‌های بعدی را فراهم نماید. هم‌چنین، احصا دلالت‌ها بر اساس متن پژوهش و مبتنی بر خلاقیت ذهنی پژوهشگر خواهد بود.

یافته‌های پژوهش

«اسلام» در جایگاه آخرین و کامل‌ترین دین الهی اندیشه‌ای محکم و استوار دارد که اندیشه‌های بنیادین و سیاست‌های

۱. «وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ»؛ و ما این کتاب را بر تو نازل کردیم که بیانگر همه چیز، و مایه هدایت و رحمت و بشارت برای مسلمانان است!، (نحل: ۸۹)

۲. «عَنِ الرَّضَاءِ عَنْ أَبِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَ أَنْ رَجُلًا سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا بَالُ الْقُرْآنِ لَا يَزِدَادُ عِنْدَ الشُّرْبِ وَالدَّرَاسَةِ إِلَّا غَضَاضَةً فَقَالَ لِيَنَّ اللَّهُ لِمَ يُنْزَلُهُ»^۳

۳. سوره نور (۲۴) آیه ۳۳.

۴. سوره نساء (۴) آیه ۵.

امام صادق (علیه السلام) در حدیثی می‌فرماید: اموال از آن خداست و آنها را نزد آفریدگان خویش امانت نهاده است و فرمائشان داده که از آن با میانه‌روی بخورند و با میانه‌روی بنوشند و با میانه‌روی بیوشند و با میانه‌روی ازدواج کنند و با میانه‌روی وسیله سواری بخرند و سوار شوند و بیش از آن را به مؤمنان نیازمند ببخشند. هر که از این حد [اعتدال] فراتر رود، آنچه از آن مال می‌خورد، حرام است و آنچه می‌نوشد، حرام، و آنچه می‌پوشد، حرام، و اگر با آن مال ازدواج کند، حرام، و آنچه سوار می‌شود، حرام است.^۴ حدیث مؤید آن است که اموال، امانت الهی در نزد انسان است. بهره‌مندی و هزینه آن منوط به حدود، قوانین و ضوابطی است که باید رعایت شود و اگر انسان از حد و ضوابط تعیین شده الهی فراتر رود، مجاز به تصرف در اموال نیست. حدود مرزهای یادشده حدود الهی است که خدا درباره آن می‌فرماید: «تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا»^۵ این مرزها و قوانینی است که خدا معین کرده و ملزم به رعایت آنهاست. بدیهی است که اجرا و برپایی حدود بر عهده حکومت است. حکومت از راه شرع، بایدونبایدی‌های حوزه مصرف را تعیین، ابلاغ و بر اجرای صحیح آن نظارت می‌کند. اما در نظام مصرف مدرن مبتنی بر جامعه مصرفی، حکومت برای بقای جامعه، نیازمند آفریدن نیاز و رشد آن است؛ لذا همه چیز بر اساس سود دست‌کاری می‌شود. سعادت جامعه در وفور کالا، و در اختیارداشتن بیش‌تر آن است؛ از این رو در تولید، هیچ قانون و ضابطه‌ای حاکم نیست. تولید دیگر مبتنی بر ارزش مفید نیست؛ بلکه مبتنی بر نابودی، و نیاز کاذب است. دیگر کالاها و اشیا مصرف نمی‌شوند؛ بلکه نیاز، تولید و مصرف می‌شود. ملاک در مصرف کالا و خدمات، ارزش مفید آن نیست؛ بلکه ملاک، تمایز است، و مصرف، نه برای نیاز حقیقی، بلکه برای هویت‌یابی است

قوام بدون اسراف و اقتار، و مبتنی بر میانه‌روی

در نگاه قرآن بنیاد سیاست تکاثر، بیشینه‌سازی به هر قیمتی و سود تنها نیست؛ بلکه سیاست‌های حوزه مصرف چه در بعد اجتماعی و خانوادگی و چه در بعد فردی باید به شیوه قوام تدوین و اجرا شود. چنان‌که خدا در قرآن می‌فرماید: «وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا»^۶

همان‌گونه که در بحث اسراف آمد، اسراف، مصرف بیش از حد (ناحق و بیجا)، اقتار، سخت‌گیری بر خود و دیگران در

که در هزینه اموال خود بی‌بندوبار است و زیاده‌روی (اتراف) می‌کند (۲۲)؛ لذا هرگونه تصرف غیرعقلی، از مصادیق سفاهت است (۲۳) و سرپرستان باید از هدررفتن اموال جلوگیری کنند. خدا اموال را به اولیای آن نسبت داده و آنان را خطاب کرده؛ چون مجموعه اموال در کره خاکی به عموم ساکنان آن تعلق دارد. اختصاص مالکیت به بعضی، از باب اصلاح وضع عمومی بشر است. لذا بر تک‌تک افراد، به‌ویژه بر حکومت واجب است اموال را حفظ و از هدررفتن آن جلوگیری کنند و به افراد سفیه و خانواده‌هایی که با سلب حقوق دیگران، مال را اسراف و ریخت و پاش می‌کنند، اجازه تصرف در اموالشان را ندهند؛ بلکه خردمندان، و حکومت (به جهت کفالت عمومی) اداره امور سفیهان را به عهده بگیرند (۲۴) و نگذارند ساختارها با سلب آزادی و اختیار، موجب ولخرجی بسیار و اسالت مصرف شود.

توجه به احکام دینی شارع در حوزه مصرف

وقتی مالکیت انسان، اعتباری، و اختصاص مالکیت به افراد از باب اصلاح وضع عمومی بشر است، باید بهره‌مندی از آنچه در اختیار انسان و وبالتالي نظام خانواده گذاشته شده، در چارچوب مقررات و ضوابطی باشد که مالک حقیقی تشریح کرده؛ ضوابطی که در قرآن به سنت‌های الهی تعبیر شده است.

سنت‌های الهی، قوانین جامع، جاری و فراگیری‌اند که خدا برای نظام هستی ایجاد کرده و روابط متقابل انسان با نظام هستی را در قالب آن تنظیم کرده است. (۲۵) در واقع سنت الهی، شیوه‌ها، ضوابط و قوانین رفتار خدا با انسان است که از آن به تدبیر امور عالم و انسان یاد می‌شود. سنت‌ها و قوانینی که برای همه گروه‌های بشری ثابت‌اند و تخلف از آنها موجب هلاکت انسان می‌شود. این رویکرد احکامی را در دل خود جای داده که همان سنت‌های نیکو است. سنت‌های نیکویی که همواره رسولان الهی به مردم ابلاغ کرده‌اند: «يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذَيِّبَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنْنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ»^۱ و در مقابل آن سنت‌های ناروا و عادت‌های باطل امت‌های گذشته است: «لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ قَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ»^۲ و موجب هلاکت و خسران امت‌ها و انسان می‌شود. «فَلَمْ يَكُنْ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَ خَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ»^۳

۱. سوره نساء (۴) آیه ۲۶.

۲. سوره حجر (۱۵) آیه ۱۳.

۳. سوره غافر (۴۰) آیه ۸۵.

۴. آتَى اللَّهُ أَعْطَى مَنْ أَعْطَى مِنْ كَرَامَتِهِ عَلَيْهِ وَ مَنْعَ مَنْ مَنَعَ مِنْ هَوَانٍ بِهِ عَلَيْهِ كَلًّا وَ لَكِنَّ الْمَالَ مَالُ اللَّهِ يَضَعُهُ عِنْدَ الرَّجُلِ وَ دَائِعَ وَ جَوَّزَ لَهُمْ أَنْ يَأْكُلُوا قَصْدًا وَ يَشْرَبُوا قَصْدًا وَ يَلْبَسُوا قَصْدًا وَ يَنْكِحُوا قَصْدًا وَ يَرْكَبُوا قَصْدًا وَ يَعُودُوا بِمَا

سَوَى ذَلِكَ عَلَى فُقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَ يَرْمُوا بِهِ شَعَثَهُمْ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ مَا يَأْكُلُ خَلَالًا وَ يَشْرَبُ خَلَالًا وَ يَرْكَبُ خَلَالًا وَ يَنْكِحُ خَلَالًا وَ مَنْ عَدَا ذَلِكَ كَانَ عَلَيْهِ خَرَامًا. تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۱۳.

۵. بقره: ۱۸۷

۶. سوره فرقان (۲۵) آیه ۶۸.

رعایت شأن: مؤلفه‌های مربوط به شأن به دو دسته کلی درآمدی و غیر درآمدی تقسیم می‌شود؛ مؤلفه درآمدی، کل دارایی‌های مالی است و مؤلفه غیر درآمدی شامل مواردی نظیر: خانواده، شغل، اوضاع زمان، محیط و جغرافیا می‌شود. در واقع شأن جایگاه عرفی هر فرد در اجتماع را در هر عصر تعریف می‌کند. این جایگاه مبتنی بر مجموعه‌ای از اوضاع اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، فیزیکی و روانی متصور برای انسان است.^۵ (۲۹) در نتیجه مصرف بیش‌تر از شأن، از حد اعتدال خارج، و مصداق اسراف است.

نیاز: برای شناخت دقیق نیازهای انسانی به‌عنوان موجود زنده، نخست باید معنای حیات و حقیقت آن را فهمید؛ زیرا نیاز، تأثیر مستقیمی از مراتب گوناگون حیات انسانی است. در میان متفکران غربی سه دیدگاه عمده در این‌باره هست: ماشین‌وارانگاری^۶، اندام‌وارانگاری^۷ و اصالت حیات.^۸ بر اساس قرآن، انسان‌ها به‌لحاظ نوع حیات، سه دسته‌اند (۳۰): باقیان در حد حیات گیاهی؛ گام-نهادگان به عرصه حیات حیوانی؛ نائلان به حیات انسانی از راه خرد و وحی. انسان در هر مرحله نیازهای مشترک و متفاوتی دارد که به‌عنوان مراحل ایجاد و تکامل نفس، قابل طرح است. مراحل ایجاد و تکامل نفس (۳۱) عبارتند از: (۱) پیدایش نفس به‌شکل نباتی که از آن به نفس نباتی تعبیر می‌کنند. درجه نفس آدمی تا هنگامی که جنین در رحم مادر باشد، درجه نفوس نباتی به مراتب آن است. (۲) نفس حیوانی که با تعلق روح به بدن جنین، پدیدار می‌شود. (۳) بعد از این مرتبه، اگر انسان تا چهل سالگی با اکتساب ملکات و اخلاق باطنی، رشد معنوی پیدا کرد، به مرحله انسان نفسانی بالفعل می‌رسد و الا در زمره شیاطین و یا بهائم یا حیوانات وحشی است. انسان در این مرحله با به‌کارگیری عقل نظری و عملی‌اش در مسیر صحیح، می‌تواند تا مرحله عقل بالفعل و عقل فعال صعود کند و در حقیقت ملکی از ملائکه شود و برعکس با گمراهی و پیروی شیطان، از شیاطین و حیوانات شود. (۳۲) در جمع‌بندی نیاز به‌عنوان ملاک حد اعتدال باید گفت، در بینش اسلامی، انسان سراسر وجودش نیاز است: «یا ایها الناس انتم الفقراء الی الله و الله هو الغنی الحمید».^۹ اما در اوضاع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دوران معاصر که زمینه کافی برای غفلت از خویشتن فراهم است، انسان در فهم درست نیازهایش دچار خطا

مصرف،^۱ و قوام، حد وسط و اعتدال است. اعتدال اصلی است که نه‌تنها در حوزه مصرف، بلکه در همه ابعاد زندگی و حیات طیبه باید جاری باشد. سیاست یادشده در قرآن با مفاهیم متعددی نظیر عدل،^۲ وسط^۳ و قصد^۴ بیان شده است و مقابل معنای افراط و تفریط است. در روایتی آمده است که شخصی از امام رضا (علیه السلام) درباره چگونگی تأمین نیازها، مخارج و هزینه خانواده پرسید. حضرت فرمود: در مخارج خانواده حد وسط میان دو روش ناپسند را مراعات کن... دو روش ناپسند اسراف و خست است. خدا اسراف و افتار را دوست نمی‌دارد؛ چنان‌که فرموده: «والذین اذا انفقوا...» (۲۷).

آیه: «وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا»^۵ نه دست خویش از روی خست به گردن ببند و نه به‌سختی یک‌باره بگشای که در هر دو حال سرزنش‌شده و حسرت‌زده بشینی. آیه در بیان میزان انفاق، و در واقع مبین اعتدال و ممیز میزان هزینه و مصرف در سبک زندگی مبتنی بر حیات طیبه است.

پرسشی که مطرح می‌شود این است که حد اعتدال بر اساس چه ملاک‌هایی ترسیم می‌شود؟ معیارها و شاخص‌های حد اعتدال عبارتند از:

اتلاف مال: مصرف تا جایی پذیرفته است که سبب اتلاف و هدررفت مال نشود. شخصی به امام کاظم (علیه السلام) عرض می‌کند، اگر کسی ده دست لباس داشته باشد، اسراف کرده است؟ امام می‌فرماید: خیر؛ بلکه باعث حفظ بیش‌تر لباس‌هایش می‌شود. اسراف جایی است که لباس بیرون را در محیط کار بپوشی (۲۸).
اتراف: اتراف و رفاه‌زدگی سبب خروج از حد اعتدال است که موجب ایجاد و گسترش امیال طبقه مرفه و رفاه‌طلب و انباشت ثروت در نزد آنها می‌شود. مترف فقط سرگرم مصرف است و تنها مصرف برایش اصالت دارد. نشانه‌ها و نمادها را مصرف می‌کند و هر لحظه منتظر مصرف یک چیز جدید است. خرد مصرف او صوری است و ملاک و معیارش برای مصرف، تأمین نیازهای واقعی نیست؛ بلکه هدف، خودنمایی و ملاک، لذت و رضایت-مندی است. در جامعه مصرفی، مترفان (اسراف‌کاران) بزرگ (هنرپیشه‌ها و شاهزادگان) اسطوره‌اند.

^۵ سوره اسراء (۱۷) آیه ۲۹.

^۶ مکانیسم mechanihsm.

^۷ ارگانیکسم organism.

^۸ ویوتالیسم vitalism.

^۹ سوره فاطر (۳۵) آیه ۱۵.

^۱ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ». سوره مائده (۵) آیه ۸۷.

^۲ «اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ». سوره مائده (۵) آیه ۸.

^۳ «لذلك جعلناكم امةً وسطا لتكونوا شهداء على الناس ويكون الرسول عليكم». سوره بقره (۲) آیه ۱۴۳.

^۴ «وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالنَّبِيْلَ وَمَا أَنْزَلْ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءٌ مَا يَفْعَلُونَ». سوره مائده (۵) آیه ۶۶.

فراوانی، پول اصالت دارد و خرج کردن و نابودی آن نشانه ثروت است. همه چیز حتی فرهنگ و ساختارهای مسؤلیت و قدرت با پول سنجیده می‌شود.

رعایت شأن افراد جامعه به دور از اسراف و اقتار (کاهش هزینه)

شأن، منزلت و مرتبه خانوادگی و جایگاه اجتماعی انسان است و در ابواب گوناگون فقهی، به آن پرداخته‌اند. واژه شأن در چهار جای قرآن استعمال شده است: «لکل امری منہم یومئذ شأن یغنیہ»^۳، «یسألہ من فی السماوات و الارض کل یوم ہو فی شأن»^۴، «و ما تکون فی شأن و ما تتلوا فیہ من قرآن و لاتعلمون من عمل الا کنا علیکم شہودا اذ تفیضون فیہ و ما یغرب عن ربک من مثقال ذرۃ فی الارض و لا فی السماء و الا صغر من ذلک و لا اکبر الا فی کتب مبین»^۵ و «انما المومنون الذین ءامنوا باللہ و رسولہ و اذا کانوا معہ علی امر جامع لم یذہبوا حتی یستأذنوا ان الذین یستأذنونک اولئک الذین یؤمنون باللہ و رسولہ فاذا استاذنوک لبعض شأنہم فاذن لمن شئت منہم و استغفر لہم اللہ ان اللہ غفور رحیم»^۶. شأن در آیات یادشده به معنای امر مهم است (۳۴). رعایت شأن در حقیقت انفاق به معنای بذل مال و صرف آن در رفع نیازهای خود یا دیگران به گونه قوام است. طوری که به حد اسراف یا اقتار نرسد. اسراف به معنای مصرف بیش از حد (ناحق و بیجا) و گرایش به زیاده‌روی در مصرف است. قتر به فتح قاف، یعنی خروج از حد به سمت کم‌روی. پس قتر یا اقتار در انفاق به معنای کم‌روی و سخت‌گیری بر خود و دیگران در مصرف است. قوام یعنی حد وسط و معتدل، و قوام یعنی مایه پایداری و استواری (۲۹). «و الذین اذا انفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قواما»^۷. امیر المؤمنین نیز در این باره می‌فرماید: الا ان اعطاء المال فی غیر حقہ تبذیر و اسراف و هو یرفع صاحبہ فی الدنیا و یضعہ فی الاخرۃ و یکریمہ فی الناس و یهینہ عند اللہ؛^۸ آگاه باشید که هزینه مال به ناحق، تبذیر و اسراف است. گرچه ممکن است این کار انسان را در دنیا سربلند کند، در آخرت او را پست و حقیر خواهد کرد.

مؤلفه‌های کلی درآمدی و غیر درآمدی

مؤلفه‌های شأن به دو دسته کلی درآمدی و غیر درآمدی تقسیم می‌شود: مؤلفه درآمدی، کل دارایی‌های مالی است و مؤلفه غیر

شده است؛ لذا در درجه اول، ناچار از هستی‌شناسی ابعاد وجودی انسان است تا نیاز حقیقی را از نیاز کاذب تمیز دهد. نیاز حقیقی انسان در تمام حوزه‌های فردی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بر اساس حیات طیبیه شکل می‌گیرد. قرآن در آیه ۲۴ سوره انفال جوهر رسیدن به حیات حقیقی را برای انسان در پذیرش دعوت خدا و رسولش می‌داند: «یا ایها الذین آمنوا استجبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم...»؛ ای کسانی که ایمان آوردید، خدا و رسولش را اجابت کنید زمانی که شما را می‌خوانند، بدانچه زنده‌تان می‌سازد.^۱ نتیجه پذیرش حقیقی این دعوت انجام عمل صالح و رسیدن به حیات طیبیه است. قرآن در این باره می‌فرماید: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ دَكْرٍ و اُنْثٰی و هُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْیِیْہٖ حَیَآةً طَیْبَةً و لَنَجْزِیْہِمُ اَجْرَہِمُ بِاِحْسَنِّ مَا کَانُوا یَعْمَلُونَ»^۲ هر کس از مرد و زن کار نیکی، به شرط ایمان به خدا، انجام بدهد، ما او را به زندگانی خوش و با سعادت زنده می‌گردانیم و اجری بسیار بهتر از عمل نیکی که می‌کردند، به آنان عطا می‌کنیم. اما در جامعه مصرفی، اسطوره خوشبختی نیاز، مفهومی است که به گونه‌ای غیر واقعی توسط اسطوره خوشبختی برای الغای مصرف بیش‌تر آفریده می‌شود. نیاز نیست؛ اما پدیدار می‌شود و نیاز ایجادشده مصرف می‌شود. نیاز واقعی نیست؛ بلکه تأمین‌کننده مقاصد است و آنچه مصرف می‌شود به جهت ارزش و فایده‌اش نیست؛ بلکه برای تمایز است.

شهید صدر سطوح مصرف مبتنی بر نیاز را به سه سطح پایین‌تر از ارضای نیازهای شدید، ضروریات شدید و ضروریات غیر شدید تقسیم می‌کند. ایشان در سطح اول، رفع نیاز مستمندان را وظیفه همگانی، و تأمین سطح دوم، ضروریات را وظیفه دولت و در سطح سوم، ضروریات غیر شدید را مطابق با سطح رفاه عمومی می‌داند و اسراف در مرحله بعدی است. (۳۳)

قناعت: قناعت با تعدیل نیاز موجب گسترش رفاه عمومی و کاهش شکاف طبقاتی در جامعه می‌شود. قناعت در تعدیل نیازهای انسان به عنوان محرکی عمل می‌کند که به نیاز انسان جهت می‌دهد. نگرانی انسان قانع بر اساس نیاز واقعی است نه آرزوهای طولانی و از روی حرص و طمع. انسان قانع هدفش مصرف حداکثری نیست؛ بلکه تنها به حد نیاز واقعی و ضرورتها اکتفا می‌کند.

اصالت‌نداشتن پول: در جامعه مصرفی، مفهوم ناهنجاری به نام اسراف نیست و مفهوم فراوانی به جای آن نشسته است. در این

^۱ سوره انفال (۸) آیه ۳۴.

^۲ سوره نحل (۱۶) آیه ۹۷.

^۳ سوره عبس (۸۰) آیه ۳۷.

^۴ سوره الرحمن (۵۵) آیه ۲۹.

^۵ سوره یونس (۱۰) آیه ۶۱.

^۶ سوره نور (۲۴) آیه ۶۲.

^۷ سوره فرقان (۲۵) آیه ۶۷.

^۸ محمد سید رضی، نهج البلاغه، چاپ اول، قم، مؤسسه نهج البلاغه، ۱۴۱۴

ق، خطبه ۱۲۶، ص ۱۸۳.

هرکس به اندازه توانایی‌اش باید از دارایی خود هزینه کند؛ توانگر به میزان توانایی و تنگ‌دست به قدر وسع. در واقع این مطلب در بیان هزینه مطابق شأن است. «لینفق ذوسعه من سعه و من قدر علیه رزقه فلینفق مما آتته الله لا یكلف الله نفسا الا ما آتتها سیجعل الله بعد عسر یسرا»^۴. همچنین در بیان ویژگی محسنین در آیه: «علی الموسع قدره و علی المقتر قدره متاعا بالمعروف حقا علی المحسنین»^۵ فرموده: محسن توانگر به قدر توانش و تنگ‌دست به اندازه وسعش.

معاشرت به معروف (رعایت شأن)

رفتار با زنان، به‌شایستگی و نیکی و حفظ شخصیت و موقعیت اجتماعی آنان باشد؛ مثل «و عاشروهن بالمعروف»^۶ و تأمین نفقه فرزندان مطابق با شأن باشد؛ یعنی علاوه بر واجبات باید شؤون فرزندان لحاظ شود: «علی المولود له رزقهن و کسوتهن بالمعروف»^۷.

روش‌ها و عادت‌های نیکی

خدا در آیه: «خذ العفو و امر بالعرف و اعرض عن الجاهلین»^۸ پیامبرش را به عفو و مدارا، و دعوت به کارهای شایسته امر می‌کند.

عرف و تعیین سطح مناسب مصرف

قرآن با استفاده از واژه معروف، عرف را میزان و حدّ هزینه و مصرف بیان کرده است. اکنون منظور از عرف چیست؟ چه عرفی سطح مطلوب مصرف را تعیین می‌کند؟

عرف یعنی عادت، و کار پسندیده و نیکویی که در جامعه جاری است. شهید صدر عرف را اینچنین تعریف کرده است: میل و گرایش عمومی انسان‌ها، چه دیندار، چه بی‌دین، به امری که مخالف شرع نباشد. پس عرف مصلحت‌اندیشی برای حفظ فرد و جامعه است.^۹ (۳۶)

عرف از اسناد اصلی و کاربردی برای کشف مفاهیم و معانی در حوزه فقه و سبک زندگی، به‌عنوان روش و سلوک مستمر همواره در میان مردم رواج داشته است.

عناصر عرف

عرف عناصری دارد (۳۷) (۳۸) (۳۹)

گفتار یا رفتار شایع و مستمر در میان مردم برای انجام یا ترک یک عمل معین؛

درآمدی شامل مواردی نظیر: خانواده، شغل، اوضاع زمان، محیط و جغرافیا می‌شود. در واقع شأن جایگاه هر فرد در اجتماع را در هر عصر تعریف می‌کند. این جایگاه مبتنی بر مجموعه‌ای از اوضاع اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، فیزیکی و روانی است که برای انسان متصور، و میزان در تعیین آن عرف جامعه است.^{۱۰} (۳۵) اما شأن از بُعد حاکمیتی به‌معنای توجه به ارزش‌ها، شایستگی‌ها و توانمندی‌های افراد متناسب با وظایفشان است. لذا تعیین نوع و میزان مصرف بر اساس شأن افراد، به معنای مصرف برای حفظ منزلت اجتماعی، تفاخر و اتلاف متظاهرانه نیست؛ بلکه دائرمدار وظایف آنان است. از این جهت باید حدومرز شأن را عرف متعهد به‌خوبی تعیین کند تا مبدا سیاست‌های جامعه دچار دنیامداری و دنیازدگی، و در مسیر ایجاد و گسترش امیال طبقه مرفه و رفاه-طلب، مروج رفاه‌زدگی گردد. شأن در جنبه‌های گوناگونی از زندگی انسان کاربرد دارد که در قرآن به آن اشاره شده است.

نفقه زن

نفقه زن بر عهده شوهر است و میزان و ملاک در مقدار آن، عرف و شأن است. «الرجال قوامون علی النساء بما فضل الله بعضهم علی بعض و بما نفقوا من اموالهم»^{۱۱}. میزان نفقه یا انفاق از اموال برای زنان که از وظایف مردان است، به میزان شأن او، و به عهده عرف گذاشته شده است. لذا می‌فرماید: «و عاشروهن بالمعروف»^{۱۲}.

رعایت شأن در خصوص زن مطلقه رجعیه یا مطلقه حامله

خدا برای رعایت جایگاه اجتماعی زن، مرد را به تهیه مسکن مناسب و تهیه نفقه مکلف کرده؛ به‌گونه‌ای که نیازهای زن تأمین گردد و به عسر و حرج نیفتد. «أسکنوهن من حیث سکنتم من و جدکم و لا تضاروهن لتضیقوا علیهن و ان کن اولات حمل فانفقوا علیهن حتی یضعن حملهن فان أرضعن لكم فأتوهن أجورهن، و أتمروا بینکم بمعروف، و ان تعاسرتن فسترضع له أخری»^{۱۳}.

هزینه مطابق با شأن

^۱ سوره نساء (۴) آیه ۳۴.

^۲ سوره نساء (۴) آیه ۱۹.

^۳ سوره طلاق (۶۵) آیه ۳.

^۴ سوره طلاق (۶۵) آیه ۷.

^۵ سوره بقره (۲) آیه ۲۳۶.

^۶ سوره نساء (۴) آیه ۱۹.

^۷ سوره بقره (۲) آیه ۲۳۳.

^۸ سوره اعراف (۷) آیه ۱۹۹.

را از آسیب مصرف‌گرایی و در ادامه مصرفی شدن جامعه نجات خواهد داد. هرکدام از دلالت‌های کشف شده به جهت تعیین دقیق‌تر ابعاد و مولفه‌ها می‌تواند به صورت مستقل مورد پژوهش واکاوی و دقت نظر بیش‌تر قرار گیرد چراکه به جهت رعایت اختصار، این مقاله مجال پرداختن به جزئیات آن را نداشت. دلالت‌های سیاستی در محورهایی قابل تبیین است:

۱. مالکیت خصوصی افراد و تسلط بر اموال، به معنای حق مطلق و تسلط بدون حدود نیست؛ بلکه ثروت به جامعه تعلق دارد و وظیفه کفالت عمومی اموال بر عهده نظام حاکم است. لذا سیاست‌های حوزه مصرف باید به گونه‌ای تنظیم و اجرا شود که مصرف بر اساس نیاز و در جهت رشد و تعالی فردی و اجتماعی باشد و نباید ساختارها و قوانین و سیاست‌ها با سلب آزادی و اختیار از افراد، موجبات ول‌خرجی و مصرف مبتنی بر تمایز را فراهم کند. اگر فرد از حدّ و ضوابط تعیین‌شده الهی فراتر رود، مجاز به تصرف در اموال نیست.

۲. بهره‌مندی خانواده از امکانات و هزینه در مصرف منوط به رعایت حدود، قوانین، سیاست‌ها و ضوابطی است که مرجع تعیین‌کننده آن، گفتمان دینی، مدون بر اساس عقل و وحی است. باید مراقب بود؛ زیرا بهره‌برداری التقاطی از توسعه غربی بدون لحاظ عقلانیت (به مفهوم اسلامی آن) و وحی جامعه را به سوی تکاثر و تظاهر و ایجاد جامعه مصرفی می‌کشد.

۳. در فرآیند سیاست‌گذاری مصرف مبتنی بر نظام معنایی قرآن کریم، مصرف هدف نهایی نیست. مصرف اصالت ندارد. کالا ستایش نمی‌شود تا مصرف‌کننده سرگرم دریافت نمایش پیام‌های دائمی ستایش اشیا شده و مراودات او در دریافت و انتقال پیام‌ها و آمارهای مصرف خلاصه گردد؛ بلکه تبلیغ کالا و معرفی آن برای مصرف، تنها جهت تحقق علم تفصیلی به ویژگی‌های آن است. لذا اگر تبلیغات به گونه‌ای باشد که سبب اشتباه اوصاف و حقیقت ذاتی کالا، اشیا و خدمات و ایجاد رغبت به اوصاف موهوم گردد، معامله غرری (ضرری) و باطل است. مطلب یادشده بویژه در فضای تبلیغات رسانه‌ای که موجب تصرف در امیال مردم، و میل به مصرفی شدن را در آنان شکل می‌دهد، بیش‌تر مشهود است.

۴. ایجاد رفاه عمومی به گونه قوام، منوط به شاخص‌ها و ملاک‌هایی است که باید در تدوین سیاست‌های حوزه مصرف به آنها توجه شود:

الف. رعایت شأن انسان: جایگاه عرفی هر خانواده در اجتماع را که متناسب با زمان و جغرافیای محل سکونت اوست، در نظر

ارادی بودن؛ یعنی مبتنی بر جبر نیست. در دل ساختارهای غیر ارادی نمی‌گنجد؛

دارای منشأ عقلایی و احترام در میان مردم.

عرف را می‌شود به دو بخش تقسیم کرد:

عرف صحیح: عرفی که با موازین شرعی مطابق است؛ یعنی سبب تقویت مصلحت و یا طرد مفسده می‌شود. (۴۰)

عرف فاسد: عرفی که مخالف موازین شرعی، نظیر کتاب و سنت است؛ اگرچه در میان مردم رایج باشد؛ مانند پرداختن به لهو و لعب. (۴۱) (۴۲)

از آنچه بیان شد، روشن است که هر عرفی ملاک نیست. عرفی مد نظر است که دارای عادت مستمر و منشأ عقلایی، و موافق با مصلحت و فطرت آدمی باشد و طبع سالم و نالوده به شهوات آن را بپذیرد. عرف در مصرف را با گزاره‌هایی چون اسراف، تبذیر و اتراف می‌سنجند. پس عادت عرفی را که در آن همه چیز با ثروت سنجیده شود و پول ملاک سنجش فرهنگ و تعیین ساختارهای مسؤولیت باشد، قرآن نمی‌پذیرد و تأیید نمی‌کند. چراکه موجب مصرف‌زدگی، تجمل‌گرایی، تظاهر و فخرفروشی است.

بحث و نتیجه گیری

نظریه اینکه درحوزه خانواده پژوهی فعالیت‌های متنوعی صورت پذیرفته است، اما با بررسی ظرفیت‌های علمی موجود اعم از کتاب‌ها، مجلات و سامانه‌های پژوهشی درمی‌یابیم که در موضوع مصرف خانواده بارویکرد کسب دلالت‌های سیاستی از منظر قرآن فعالیت قابل توجهی صورت نگرفته است و هیچ یک از پژوهش‌ها مصرف پژوهی، سیاست‌گذاری و قرآن پژوهی به مساله مورد نظر در پژوهش نپرداخته‌اند. لذا این پژوهش می‌تواند نقش مهمی در تدوین سیاست‌های عالمانه مبتنی بر نظام فکری قرآن را در پیش روی سیاست‌گذاران حوزه خانواده ایفا کند و آنها را یاری کند.

هدف از این پژوهش کشف و استخراج دلالت‌های سیاستی مساله مصرف خانواده مبتنی بر منظومه معنایی قرآن کریم و تبیین گزاره‌ها و وجوه افتراق مصرف خانواده در سبک زندگی از منظر قرآن و فرهنگ مصرف مدرن بود. نظام معنایی و منظومه معرفتی قرآن کریم مشحون از دلالت‌های سیاستی برای حاکمیت در عرصه سیاست‌گذاری مصرف است. دلالت‌هایی که در عرصه‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی و بویژه فرهنگی بسیار راه‌گشاست. یافته‌های تحقیق به خوبی ما را به مولفه‌ها و وجوه افتراق سبک زندگی خانواده رهنمون ساخته است. توجه نهادهای قانونگذار کشور به این دلالت‌ها در عرصه‌های کلان و خرد معطوف به خانواده به عنوان مهمترین نهاد اجتماعی، این کانون

در این پژوهش اصول و تمام نکات اخلاقی شامل امانت‌داری، دقت در استناددهی، قدردانی از دیگران، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری داده‌ها مدنظر قرار گرفته است.

حامی مالی

برای انجام این پژوهش، هیچ‌گونه حمایت مالی دریافت نشده است. و تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تماماً بر عهده نویسنده اول و نویسنده دوم می‌باشد.

مشارکت نویسندگان

مقاله حاصل کار پژوهشی نویسنده اول، نویسنده مسئول استادیار پژوهشی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی و نویسنده دوم می‌باشد.

تعارض منافع

این مقاله با منافع شخصی یا سازمانی منافات ندارد.

References

- 1- Danaei Fard, H. (2016). Methodology of Research means Studies in the Social Sciences and Humanities Foundations, Definitions, Importance, Approaches and Implementation Steps, Scientific-Research Quarterly of Social Sciences, Spring. PP 39-71
- 2- Bakak, R. (2002). Consumption, Translated by Khosro Sabri Dashti, Tehran, Shirazeh Research Publications. P 51
- 3- Keynes, J.M. (2005). The General Theory of Employment, Benefit, and Money, Translated by Manuchehr Farhang, Tehran, Institute of Economic Research, Faculty of Economics, University of Tehran. P131
- 4- Marcel John, (1972). The principle of Economy, Translated by Houshang Nahavandi, Tehran, Higher Institute of Accounting. P 295
- 5- Tavanaei Fard, H. (2006). Descriptive culture of economics, Tehran, Jahan Rayaneh Publications. PP 219-220
- 6- Jedari Aali, M. (2015). The Islamic Model for Consumption Ethics, Tehran, Institute of Islamic Culture and Thought. P 45
- 7- Ghadiri Asl, B. (2000). The Generalities of Economics, Tehran, Sepehr Publications. P 274
- 8- Giddens, A. (2008). Modernity and individuality, society and personal identity in the new age, Tehran, Ney Publications. P120

بگیرند. منظور از عرف، عادتی مستمر با منشأ عقلایی است که موافق با مصلحت و فطرت آدمی باشد و طبع سالم و نالوده به شهوات، آن را بپذیرد..

ب. تأمین نیاز: شهید صدر رفع نیاز مستمندان را وظیفه همگانی، و تأمین سطح دوم، ضروریات را وظیفه دولت و در سطح سوم ضروریات غیر شدید را مطابق با سطح رفاه عمومی می‌داند و اسراف در مرحله بعدی است.

ج. ترویج قناعت با هدف گسترش رفاه عمومی و کاهش شکاف طبقاتی در جامعه، که سبب جلوگیری از حرص، و رضایت به‌قدر نیاز است.

در پایان، مبتنی بر یافته‌های این مقاله پیشنهاد می‌شود تا به منظور توسعه کاربردی‌تر، دلالت‌های کلان استخراج شده، زمینه پژوهش‌های بعدی در قالب طرح پژوهشی، پایان نامه و مقاله قرار گیرد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

- 9- Khademian, T. (2008). The Cultural Lifestyle, and Consumption, Tehran, Jahane Ketab Cultural Institution. PP 25-26
- 10- Boudiar, J. (2010). The consumer society of myths and structures, Translated by Pirouz Izadi, Tehran, Sales Publications.
- 11- Bakak, R. (2002). Consumption, Translated by Khosro Sanri Dashti, Tehran, Shirazeh Research Publications. P 100
- 12- Smith, Ph. D. (2005). An introduction to cultural theory, Translated by Hasan Pouyan, Tehran, International Center for the Dialogue of Civilizations, Office of Cultural Research. P 384
- 13- Boudiar, J. (2010). The consumer society of myths and structures, Translated by Pirouz Izadi, Tehran, Sales Publications. PP 85-86
- 14- Ghoroshi, S. A. A. (1992). Lexicon of Quran, 6th Ed., Tehran, Islamic Library. Vol. 2 P 354
- 15- Ragheb Isfahani, H. B. M. (1995). Translation and research of the contents of Quranic words (Ragheb Isfahani), 4th Ed., Vol. 2, Tehran, Mortazavi, Vol. 1 P 682
- 16- Mozaffar, M. R. (1986). The Logic, Translated by. P 40 Manouchehr Sanei Darreh Beidi, Qom, Hekmat Publications. P 40
- 17- Mohammadi, A. (2006). Explanation of the Kefayat AL- Usul, five volumes, published by Imam Al-Hassan Ibn Ali Publications Alifourth edition, Qom. Vol.1 P 58

- 18- Fazel Movahhedi, F., Lankarani, M. (2006). Clarification sufficiency, Vol. 6, 5th Ed., Iran – Qom, Noah Publications. Vol. 1 P 79
- 19- Mozaffar, M.R. (1986). The Logic, Translated by Manouchehr Sanei Darreh Beidi, Qom, Hekmat Publications. P 40
- 20- Ibn Babawayh, M. I. A. (1959). Ayoun Alakhbar Al-Reza (PBUH), Tehran, 1st Ed. Vol. 2 P87
- 21- Tabatabaei, M. H. (1982). Almizan in Quran Interpretation, Beirut, Scientific Institute for Press. Vol.1 P 300
- 22- Tabarsi, F. B. H. (1993). Majma 'al-Bayan, Vol. 5, Tehran, Naser Khosro Publications. 3 P13
- 23- Balaghi, M. J. (1825). Alaa Al-Rahman in the interpretation of the Quran, Qom, Be'sat Institution. Vol.2 P 12
- 24- Tabatabaei, M. H. (1995). Translation of Almizan Interpretation, 5th Ed., Qom, Qom Seminary Teachers Association, Islamic Publications Office. Vol.4 PP 270-271
- 25- Moti'e, M., Agha Dousti, E., and Nikzad Hosseini, F.S. (2017). Semantic components of the field of tradition in the Quran, Meshkat, Issue 36, Number 1, Consecutive Number 134, Spring. P 20
- 26- Ayyashi, M.B.M. (19?). Tafsir Al-Ayashi, Seyyed Hashem Rasouli Mahallati, Tehran, Islamic Scientific Library. Vol.2 P13
- 27- Kalini, M. B Y. (1987). Alkafi, 4th Ed., Tehran, Islamic Publications. Vol.5 P 55
- 28- Ameli, Sh. H. (1994). Vesael al Shi'a, Qom, Al al Beit. Vol.21 P 560
- 29- Shaibani, A., and Karimi, A.A. (2015). A comparative study of the concept of dignity in the consumption pattern of a Muslim and the theory of demonstrative consumption, BiQuarterly Journal of Islamic Economics Studies, Number 14. P 148
- 30- Javadi Amoli, A. (2006). Tasnim, An Interpretation to Holy Quran, Vol. 9, Researched by Hasa Vaezi Mohammadi and Hossein Ashrafi, Edited by Hossein Shafiei, 1st Ed., Qom, Asra Center. 9 P 587
- 31- Mulla Sadra, M. I. I. (1982). al-arshiyah, Tehran, Mola Publications. P33
- 32- Mulla Sadra, M. I. I. (1989). Hikmat al-muta'aliya fi-l-asfar al-'aqliyya al-arba'a, Qom, Publications Mustafawi Library. Vol.8 PP 136-137
- 33- Sadr, S. M. B. (1996). Out Economy, Qom, Islamic Information Office. PP 128-129
- 34- Tabatabaei, M. H. (1982). Almizan in Quran Interpretation, Beirut, Scientific Institute for Press. Vol.9 P144
- 35- Tabatabaei, M. H. (1995). Translation of Almizan Interpretation, 5th Ed., Qom, Qom Seminary Teachers Association, Islamic Publications Office. Vol.16 PP 172-173
- 36- Sadr, S. M. B. (2016). Al-Ma'alim al-Jadidah lil-Usul, Tehran Al-Najah Publications, P 5
- 37- Jafari Langeroudi, M. J. (2004). An Introduction to Law Science, Tehran, Ganje Danesh Publications. PP 51-52
- 38- Jafari Langeroudi, M. J. (2008). Extensive in Law Terminology, Ganje Danesh Publications, Vol. 2. 2 P 2522
- 39- Jafari Langeroudi, M. J. (2009). The Law Encyclopedia, Tehran, Ganje Danesh Publications, Vol. 2, 2nd Ed. Vol.2 P 59
- 40- Kharrazi, S. M. (1995). Concerning the truth of custom and its types and principles, the role of time and place in the ijtehad of the collection of interviews of the Congress of Imam Khomeini's jurisprudential studies, 14th Ed. P 155
- 41- Zargha, M. A. (1998). The general jurisprudence entrance, Damascus, Dar al Ghalam Publications. P 51
- 42- Hakim, S. M. T. (1998). General principles of comparative jurisprudence, Qom, The global complex for Ahl al-Bayt (PBUT). P 421